

ევროკავშირისა და თურქეთის სამხრეთ კავკასიური პოლიტიკა და საქართველო

ცივი ომის დამთავრების შემდეგ კაცობრიობა პოლიტიკური განვითარების თვისობრივად ახალ – გლობალიზაციისა და რეგიონალიზმის ფაზაში შევიდა, რის გამოც გარეშე ფაქტორი თანამედროვე პოლიტიკური პროცესების ერთ-ერთ ძირითად მამოძრავებელ ძალად იქცა, სადაც რეგიონული და გლობალური სახელმწიფოები აქტიურ მონაწილეობას იღებენ იმ ქვეყნების პოლიტიკური სისტემების ევოლუციაში, რომელთაც საკმარისი რესურსი არ გააჩნიათ დამოუკიდებლად გაუმკლავდნენ თანამედროვე მრავალგანზომილებიან გამოწვევებს.

ამ ფონზე სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებისა და ევროკავშირ-თურქეთის ურთიერთობები თანამედროვე პოლიტიკური პროცესების ერთ-ერთ აქტუალურ და რთულ საკითხად წარმოჩინდება. ამავე ჭრილში სამხრეთ კავკასიის ქვეყნები და, განსაკუთრებით საქართველო, მრავალი ქვეყნისა და სერთაშორისო ორგანიზაციების ინტერესთა კვეთის ობიექტად იქცა.

შესაბამისად, საქართველომ, როგორც პოლიტიკური პროცესების სუბიექტმა, უდიდესი ფუნქციონალური დატვირთვა შეიძინა არამარტო მისი სატრანზიტო და ენერგეტიკული უსაფრთხოების თვალსაზრისით, არამედ ქვეყანაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესებითაც, რასაც გარკვეული ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია მეზობელი ქვეყნების, როგორც საგარეო, ისე საშინაო პოლიტიკაში. ამ პროცესში საქართველო უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს ევროკავშირთან და თურქეთთან თანამშრომლობას. ეს ურთიერთობები ხელს უწყობს რეგიონულ მშვიდობასა და სტაბილურობას, ასევე საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პრობლემის გადაჭრას.

ორმხრივი, ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესებიდან გამომდინარე, ევროკავშირ-თურქეთის თანამედროვე ურთიერთობები ახალ რეალობას ქმნის და მას საქართველოსათვის სასიცოცხლო მნიშვნელობა აქვს.

სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების – აზერბაიჯანის, საქართველოსა და სომხეთის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ რეგიონისადმი მზარდ ინტერესს იჩენენ არა მხოლოდ აშშ, რუსეთი და ირანი, არამედ ევროკავშირი და თურქეთი, რაც რეგიონის გეოეკონომიკური და გეოსტრატეგიული მდებარეობით, ევროპასა და აზიას შორის ტრანზიტული დერეფნის როლით არის განპირობებული.

ევროკავშირი და თურქეთი სამხრეთ კავკასიის პოლიტიკურ არენაზე 90-იანი წლების დასაწყისში გამოჩნდნენ და ერთ-ერთი პირველები იყვნენ, რომლებმაც რეგიონის ქვეყნების დამოუკიდებლობა აღიარეს.

სამხრეთ კავკასია პოტენციურად მეტად მომგებიან და მიმზიდველ რეგიონს წარმოადგენს უცხოური ინვესტიციებისთვის, განსაკუთრებით ტრანსნაციონალური კომპანიებისათვის.

ევროკავშირი და თურქეთი ასევე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებენ ისტორიულ „აბრეშუმის გზას“, რომელიც აზიასთან პირდაპირ სავაჭრო არხს წარმოადგენს. ამიტომაც სამხრეთ კავკასიის ქვეყნები ერთგვარ ხიდს ქმნიან ევროპასა და აზიას შორის. აქედან გამომდინარე, ევროკავშირიც და თურქეთიც დაინტერესებულნი არიან რეგიონის სტაბილურობით, რადგან კავკასიის ტერიტორიაზე გამუდმებული კონფლიქტების გავრცელების შესაძლებლობამ შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას როგორც ევროკავშირის, ისე თურქეთის უსაფრთხოებას მრავალი მიმართულებით. [1]

ამიტომაც, ევროკავშირისა და თურქეთის აქტიურ სამხრეთ კავკასიურ პოლიტიკას მნიშვნელოვანი გავლენის მოხდენა შეუძლია რეგიონის წინსვლაზე.

რეგიონის მომავლის ოპტიმისტური ხედვის საფუძველს იძლევა ასევე ევროკავშირისა და თურქეთის მიერ წამოწყებული მთელი რიგი პროექტებისა, რომლებიც ხელს უწყობენ რეგიონალურ თანამშრომლობასა და კონფლიქტების მოგვარებას, რაც ასევე რეგიონის განვითარების აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს.

ამდენად, შეიძლება ითქვას, ევროკავშირისა და თურქეთს სამხრეთ კავკასიაში მკვეთრად განსაზღვრული და ძირითადად ეკონომიკური და დიპლომატიური ხასიათის მიზნები და ამოცანები აქვთ.

გარდა ამისა, აშშ-სთან ერთად ამ ქვეყნების აქტიური ჩართვა სამხრეთკავკასიურ პოლიტიკაში შესაძლებელს ხდის რეგიონში ძალთა ბალანსის ცვლილებას და სამხრეთ კავკასიის ქვეყნების

რუსეთზე ცალმხრივი დაქვემდებარების შემცირებას, რაც ნიშნავს ჰეგემონური რეგიონალური წესრიგის ჰარმონიული წესრიგით შეცვლას, როდესაც რამდენიმე ძალას რეგიონში მნიშვნელოვანი, მაგრამ არა ურთიერთსაწინააღმდეგო ინტერესები გააჩნია [2].

რაც შეეხება თურქეთს, იგი ყალიბდება სახელმწიფოდ, რომელსაც აქვს შესაძლებლობა გარკვეული გავლენა მოახდინოს რეგიონში მიმდინარე პროცესებზე.

მიუხედავად იმისა, რომ თურქეთი დასავლეთის სტრატეგიული პარტნიორია, ევროკავშირის წევრი ქვეყნები, მათ შორის საფრანგეთი და გერმანია, გაერთიანებაში თურქეთის მიღების წინააღმდეგ აქტიურად გამოდიან, განსაკუთრებით აღსანიშნავია საფრანგეთის ყოფილი პრეზიდენტის ნ. სარკოზის მკვეთრი ანტითურქული განცხადებები ("თურქეთი არ შეიძლება ევროკავშირის წევრი გახდეს, რადგან ტერიტორიულად ევროპას არ ეკუთვნის") [3].

ევროკავშირისთვის განწევრიანება არა მხოლოდ ეკონომიკური მხარეა, არამედ „ცივილიზაციური“ განზომილებაცაა. თურქები ფიქრობენ, რომ მათთვის ევროკავშირის პრივილეგირებული პარტნიორის სტატუსის მინიჭება – დამცირება და უსამართლობაა. ევროკავშირში 70-მილიონზე მეტი მოსახლეობის მქონე თურქეთის (ევროპაში მხოლოდ გერმანიაშია მეტი მოსახლეობა) მიღება გაერთიანებაში, ზოგიერთი ევროპული ქვეყნის აზრით, დაარღვევდა არსებულ ბალანსს, გაზრდიდა უმუშევრობას, გაართულებდა ზოგიერთი წევრი ქვეყნის ეკონომიკურ და სოციალურ საკითხებს [4], გამოიწვევდა დამატებით მიგრაციულ პრობლემებს.

ერთი სიტყვით, თურქეთისა და ევროკავშირის ურთიერთობა ორივე მხარისთვის დიდი პრობლემაა. თურქეთს, უამრავ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ მიღწევასთან ერთად, საკმაოდ სერიოზული გამოწვევები აქვს მოსაგვარებელი, მათ შორის-ქურთების და გაყოფილი კვიპროსის პრობლემები. ქურთების პრობლემა თურქეთისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა. ამას ემატება მახლობელ აღმოსავლეთში მიმდინარე პროცესები, რამაც ქვეყნის დეზინტეგრაციის ტენდენცია გააძლიერა. ამან, თავის მხრივ, ქურთული ავტონომიისა და სეპარატიზმის საფრთხე კიდევ უფრო გაამწვავა, რაც თურქეთის ეროვნულ უსაფრთხოებას სერიოზულ პრობლემას

უქმნის. ბუნებრივია, თურქეთი უკმაყოფილოა დასავლეთის პოზიციით ქურთული საკითხისადმი.

თურქულ-ევროპულ ურთიერთობებში არანაკლებ მნიშვნელოვანია მიგრაციული საკითხი, რომლის მოგვარებაშიც თურქეთს მნიშვნელოვანი როლი უნდა ეთამაშა, სანაცვლოდ კი უნდა მომხდარიყო ევროკავშირში ამ ქვეყნის დაჩქარებული წესით განვერიანება. სამწუხაროდ ეს ვერ მოხერხდა, რასაც ხელი შეუწყო ერთი მხრივ, ევროკავშირის წევრი ქვეყნების მთავრობებსა და ევრო-ინსტიტუციებს შორის დაპირისპირებამ მიგრაციულ საკითხებთან დაკავშირებით და მეორეს მხრივ – თავად თურქეთში განვითარებულმა მოვლენებმა (სამხედრო გადატრიალების მცდელობა, თურქეთის საგარეო პოლიტიკის რუსული ვექტორისკენ გადახრა), რამაც ძალიან დააზარალა ორმხრივი ურთიერთობები. შექმნილი ვითარებით კი ევროკავშირი კარგავს ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე პროცესებზე როგორც ზემოქმედების, ასევე ოფიციალური ანკარის მზარდი ამბიციების კონტროლის ეფექტურ ბერკეტებს.

ყოველივე ეს კი ხელს უწყობს თურქეთში მოსახლეობის ევროსკეპტიციზმს, სულ უფრო იზრდება ნიჰილიზმი და რთულდება მოსახლეობის დარწმუნება იმაში, რომ ევროპასთან ინტეგრაცია თურქეთისათვის მომგებიანია. აღნიშნულზე არაერთხელ მიუთითეს თურქეთის უმაღლესმა სახელმწიფო მოხელეებმა, თუმცა, ერდოღანის განცხადებით, "ჩვენ ჯერ კიდევ არ დაგვიხურავს ევროკავშირის წიგნი, მაგრამ არსებული სიტუაცია არ გვაძლევს საშუალებას, ოპტიმისტური მოლოდინები გვქონდეს" [5].

უნდა ითქვას, რომ „დასავლეთს უნდა ეშინოდეს თურქეთის არა აღმოსავლეთისაკენ, არამედ რუსეთისაკენ შემობრუნების, რადგან ბოლო პერიოდში ეს უკანასკნელი ცდილობს თურქეთი თავისი ენერგორესურსების გამანაწილებელ კვანძად აქციოს“ [6].

ამასთანავე, როგორც ავლნიშნეთ, ბოლო ხანს თურქულ-ევროპული გართულებული ურთიერთობის ფონზე კვლავ შეინიშნება თურქულ-რუსული დაახლოების ტენდენციები, რაც სტრატეგიული თანამშრომლობის გაღრმავებისთვის ნოყიერ ნიადაგს ქმნის და თურქეთისათვის ევროპის მნიშვნელობას საგრძნობლად ამცირებს. ამიტომ თურქეთის ხელისუფლებას უკვე შეუძლია უთხრას ევროპას – "არა".

დასავლელ ექსპერტთა უმრავლესობა რეკომენდაციას აძლევს

ევროკავშირს, სასწრაფოდ მიიღონ თურქეთი თავის რიგებში, ვინაიდან მას გააჩნია უკიდურესად მნიშვნელოვანი სტრატეგიული მდებარეობა რეგიონში, წარმოადგენს რა ენერგორესურსების უმნიშვნელოვანეს (ფაქტიურად შეუცვლელ) სატრანზიტო ქვეყანას, რომელსაც დიდი გავლენა გააჩნია ახლო აღმოსავლეთში, ავღანეთსა და კავკასიაში. ამ შემთხვევაში ევროპა შეძლებს შუა აზიისა და კასპიის ზღვის უმდიდრეს ენერგოსაბადოებთან (გაზი, ნავთობი) რუსეთის გვერდის ავლით დაკავშირებას, რითაც ფაქტობრივად გადაიჭრება მისი ენერგეტიკული უსაფრთხოების საკითხი. ამავე აზრისაა ზიგნეც ბუეზინსკიც: „ხელი რომ შევუწყოთ სტაბილურობას სამხრეთ კავკასიაში, აგრეთვე ცენტრალურ აზიაში, ამერიკამ არ უნდა დაუშვას თურქეთის გაუცხოება ევროპის მიმართ... თურქეთი, რომელიც იქნება გარიყული ევროპისაგან მეტწილად მოგვევლინება, როგორც ისლამური თურქეთი“ [7].

გარდა ამისა, დასავლეთს ექმნება შესაძლებლობა გამოიყენოს თურქეთის განსაკუთრებული ურთიერთობები რუსეთთან, ახლო აღმოსავლეთის, კავკასიის და შუა აზიის ქვეყნებთან სხვადასხვა პრობლემატურ საკითხებზე შეთანხმებების მიღწევაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მათი შეფასებით, ევროპის ენერგეტიკული, ასევე ეკონომიკური და, შესაძლოა, პოლიტიკური დამოუკიდებლობაც სერიოზული საფრთხის წინაშე დადგება, რადგან თურქეთი პარტნიორისა და მოკავშირის ძებნას სხვაგან დაიწყებს და ასეთი ქვეყანა, დიდი ალბათობით, რუსეთი იქნება, რასაც ბოლო დროს განვითარებული მოვლენებიც ადასტურებს.

ევროპისთვის ზურგის შექცევის შემთხვევაში, საფრთხე შეექმნება თურქეთის სეკულარულ მონყობასაც. სავარაუდოდ, გაძლიერდება მოსახლეობაში ფუნდამენტალური იდეების გავრცელება და შეიზღუდება სხვადასხვა დემოკრატიული ინსტიტუტები. შედეგად, ქვეყანა ან სამოქალაქო დაპირისპირებამდე მივა, ან ირანის მსგავსად, ისლამური ფუნდამენტალიზმის მიმდევარი გახდება, რაც კიდევ ერთ "ცხელ წერტილსა" და თავსატიებს გაუჩინს მსოფლიოს. ამდენად, დღეისათვის დასავლეთს მნიშვნელოვანი და ნონადი არგუმენტები გააჩნია ევროკავშირში თურქეთის მიღებისათვის, თუმცა ამ საკითხთან დაკავშირებით ბევრი რამ გაურკვეველია და უფრო მეტი მომავალში გახდება ცნობილი.

თუ მოვლენებს ობიექტურად შევაფასებთ, ამ ეტაპზე რეგიონ-

ში აშშ-სა და ევროპის ინტერესების ძირითადი გამტარებელი კვლავ თურქეთია, მიუხედავად იმისა, რომ მის ქმედებებში უფრო მეტად შეინიშნება პროდასავლური კურსიდან გადახვევა, რაც ევროკავშირში მისი მიღების გაჭიანურებით არის გამოწვეული. თუმცა, თურქეთის ხელისუფლების მტკიცებით, ქვეყნის დღევანდელი პოლიტიკა არ არის მიმართული დასავლელი მოკავშირეების ინტერესების საზიანოდ.

ყველა იმ პრობლემის, გამოწვევის და სხვადასხვა გარემოების გათვალისწინებით, რომლებიც დღევანდელი თურქეთისთვის არის დამახასიათებელი, ამ ქვეყნის განვითარება სამი შესაძლო სცენარით შეიძლება წარმართოს. **პირველი სცენარის** მიხედვით, თურქეთი პროდასავლურ ქვეყნად ყალიბდება და ევროკავშირში ინტეგრირდება. **მეორე სცენარის** მიხედვით თურქეთში ძლიერდება მუსლიმური იდენტურობა და წინა პლანზე თანდათანობით უფრო რადიკალური ისლამიზმი წამოიწევს. **მესამე სცენარის** თანახმად თურქეთი ნაციონალიზმის გზით ვითარდება და ეს პირველ ყოვლისა მოხდება, თუ ევროკავშირი თურქეთს, ფაქტობრივად, ზურგს შეაქცევს.

ანალიტიკოსების გარკვეული ნაწილი ფიქრობს, რომ მესამე სცენარი უფრო საშუალოვადიან პერსპექტივას ასახავს. ამ სცენარით ქვეყნის განვითარება ნიშნავს ევროკავშირთან და აშშ-სთან ურთიერთობათა გაუარესებას და ნაციონალისტური პარტიების პოზიციათა განმტკიცებას. ექსპერტები არ გამოორიცხავენ აგრეთვე **მეოთხე სცენარსაც** – სამხედროთა ჩარევას. ამგვარი რამ უკვე რამდენჯერმე მოხდა თურქეთის ისტორიაში, მაგრამ ამჯერად სამხედროთა ინტერვენცია ნაკლებად შესაძლებელია, რადგან მმართველმა პარტიამ სამხედროები ძლიერ შეასუსტა [4].

ყველაფერი ეს ნეგატიურად აისახება სამხრეთკავკასიაში მიმდინარე პროცესებზე და ხელს შეუშლის რეგიონის პერსპექტიულ განვითარებას, რომ არაფერი ვთქვათ რუსულ-თურქულ დაახლოებაზე, რასაც უფრო უარესი შედეგი შეიძლება მოჰყვეს, ვიდრე ეს ერთი შეხედვით ჩანს.

მიუხედავად ამ ყველაფრისა, თურქეთისა და ევროკავშირის პოზიციები სამხრეთკავკასიურ პოლიტიკაში მეტნაკლებად ერთხვევა ერთმანეთს. თითოეულის ძირითადი მიზანია შემდეგი სტრატეგიული ამოცანის გადაჭრა:

ა) პოზიციების გაძლიერება ამ რეგიონში;

ბ) სტაბილურობის შენარჩუნება რეგიონში;

გ) რეგიონალური თანამშრომლობის გაღრმავება;

ე) საკუთარი ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფა.

ამიტომაც, მეტად მნიშვნელოვანია თურქეთის ევროკავშირში ინტეგრაციის საკითხი გადაიჭრას არა ცივილაზაციური, არამედ გეოკულტურული იდენტობის ქრილში [8], რაც ცალკე განხილვის საგანია.

თუკი თურქეთი შეუერთდება ევროკავშირს, მაშინ სამხრეთ კავკასია ევროკავშირის უშუალო მეზობელი გახდება და საქართველოს ევროკავშირში განწევრიანების შანსი კიდევ უფრო გაიზარდება. თუმცა მიგვაჩნია, რომ ევროკავშირში თურქეთის განწევრიანება უახლოეს მომავალში ასე ნაუცბადევეად ვერ გადაწყდება, რის წინაპირობასაც თურქეთ-ევროკავშირის ურთიერთობების, როგორც მძიმე რეტროსპექტივა, ისე თანამედროვე რეალობა გვაძლევს. არადა ევროკავშირში თურქეთის მიღება საქართველოსთვისაც უდავო წინაპირობა იქნებოდა ამ სტრუქტურაში გასაწევრიანებლად.

დაბოლოს, მართალია, რეგიონალური ინტეგრაციის პროცესი კვლავაც აქტიურად გრძელდება (რისი ბოლო მაგალითიც საქართველოს მირ ვიზა ლიბერალიზაციის მიღებაა), მაგრამ ასევე ყურადღება უნდა მიექცეს რეგიონის კონფლიქტის ზონებსაც და რუსული აგრესიის განეიტრალებას.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. Helly, D. (2001). *EU Policies in the South Caucasus*, June 2001 <http://www.ceri-sciences-po.org> (გადამონმებულია – 5.04.2017)
2. Roeder, Philip G., 1997. „From Hierarchy to Hegemony: The Post-Soviet Security Complex“, in Lake, D. and Morgan, P. *Regional Orders Building Security in a New World*. Penn State Press.
3. თურქეთმა ევროკავშირის ალტერნატივა იპოვა? <http://kavkasia.ge/?action=more&id=56&lang=geo> (გადამონმებულია – 5.04.2017)
4. რონდელი ა., მეზობელო კარისაო, სინათლე ხარ თვალისაო <http://www.tabula.ge/article-1538.html> (უკანასკნელად იქნა გადამონმებული – 5.04.2017.)

5. გაზეთი: „Vatan“ „Erdoğan: AB defterini henüz kapatmadık“. <http://www.gazetevatan.com/son-dakika-erdogan-ab-defterini-henuz-kapatmadik-1012181-gundem/> (გადამონმეებულია – 5.04.2017)
6. Aktar Cengiz: Tarihi, Siyasi, Dini ve Hukuki Açıdan Ekümenik Patrikhane. <http://ipc.sabanciuniv.edu/en/event/the-ecumenical-patriarchate-a-histographic-political-legal-and-religious-nalysis/N%sthash.Z7p-VGiLh.dpuf> (გადამონმეებულია – 5.04.2017.)
7. Brzezinski Z., The Grand Chessboard, New York: Basic Books, 1997.
8. ფაჟავა ე., „ევროპის მიგრაციული კრიზისი და თურქეთის ევროინტეგრაციული პერსპექტივები“, ჟურნალში: ბიზნეს-ინჟინერინგი, №1, 2, თბილისი, 2016.

Emzar Pazhava

*Associate professor of the Technical
University of Georgia*

EU-Turkish policy in the South Caucasus and Georgia

Summary

This article describes the EU-Turkish interests in the South Caucasus. After gaining the independence, the South Caucasian states Georgia, Armenia and Azerbaijan became the object of interests not only for the US, Iran, Russia but even for EU and Turkey. The above regions are significant geo-economic and geostrategic locations – its potential role as a transit corridor between Europe and Asia.

The South Caucasus represents region that is definitely an important area for the EU and Turkey facing new energy supplies. The restoration of historical Silk Road falls within the very interest of the EU because it represents a direct trade channel with Asia. The countries of South Caucasus could assume a key role as a bridge between Asia and Europe at the extreme edge of Europe after the enlargement of the EU.

Finally, the EU and Turkey have ambitions to develop a common foreign and security policy and thereby acquire a strong leadership role in the world politics.